

บทที่ 3 ระเบียบวิธีการดำเนินการศึกษา

การกำหนดประเภทการศึกษา

ในการศึกษา "โครงสร้างอำนาจชุมชนแออัดคลองเตย กรุงเทพมหานคร" ครั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่แท้จริงของโครงสร้าง อำนาจชุมชน และความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจของชุมชนได้อย่างแท้จริง ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) เป็นการศึกษาเพื่อสืบค้นชนชั้นนำและวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจของชุมชน โดยขั้นตอนในการรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ใช้แบบสอบถามที่จัดสร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลได้นำสถิติวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์ เพื่อวิเคราะห์หาค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ

2. การวิจัยภาคสนาม (field research) เป็นวิธีการที่สนับสนุนการวิจัยเชิงสำรวจ ด้วยการที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปในฐานะผู้สังเกต ซึ่งวิธีการนี้จะเป็นการลดข้อบกพร่องของการศึกษาเชิงสำรวจในส่วนที่แบบสอบถามไม่สามารถรวบรวมข้อมูลได้โดยเฉพาะในส่วนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การกำหนดนโยบายหรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชนชั้นนำ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชนชั้นนำ ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต ผู้ศึกษาได้นำไปวิเคราะห์เสริมกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเชิงสำรวจอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งการศึกษาในลักษณะดังกล่าวทำให้การวิเคราะห์ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจชุมชนมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

การศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน

การศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชนเป็นการศึกษาเพื่อระบุตัวบุคคลที่เป็นชนชั้นนำของชุมชน รวมถึงการชี้แจงให้เห็นถึงปัจจัยที่สามารถอธิบายลักษณะการเป็นชนชั้นนำและปัจจัยที่อธิบายลักษณะการเป็นชนชั้นนำได้ดีที่สุด ดังนั้นขั้นตอนสำคัญในการศึกษาครั้งนี้คือการระบุชนชั้นนำและการจัดลำดับกลุ่มชนชั้นนำตามลำดับอำนาจ ซึ่งจัดการศึกษาเป็นขั้นตอนดังนี้

1. การระบุชนชั้นนำ

- ก. วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยการพิจารณาจากชื่อเสียง (reputational technique)
- ข. วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากตำแหน่ง (positional technique)
- ค. วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision-making – technique)

ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดในการดำเนินการดังนี้

ก. วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยการพิจารณาจากชื่อเสียง (reputational technique) วิธีนี้ถือว่ามีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในชุมชน โดยการมอบหมายความไว้วางใจในการตัดสินใจปัญหาของชุมชน วิธีการนี้มีพื้นฐานทางความคิดที่ว่า ใครจะเป็นชนชั้นนำและจะมีอำนาจได้ต้องได้รับการยอมรับ หรือยกย่องจากสมาชิกในชุมชนเป็นสำคัญ โดยวิธีการถามสมาชิกในชุมชนว่า “ใครคือชนชั้นนำ” “ใครมีอำนาจในชุมชน” ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาเอาวิธีนี้มาใช้ก่อนวิธีอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะจากวิธีการนี้ผู้นำการศึกษาสามารถรู้ว่ามีบุคคลใดบ้างที่สมาชิกในชุมชนยอมรับ ยกย่อง ให้เป็นผู้นำ และมีบุคคลใดบ้างที่ชนชั้นนำด้วยกันยอมรับเป็นชนชั้นนำในชุมชนและนอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้ศึกษาได้รู้ว่า บุคคลชนชั้นนำในชุมชน บุคคลใดบ้างได้คะแนนมากที่สุดและระดับรองลงมา จากการระบุเช่นนี้ทำให้สามารถจัดชนชั้นนำเป็นกลุ่ม ๆ ได้จากคะแนนที่แต่ละบุคคลได้รับ

วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากการมีชื่อเสียงแบบขั้นเดียว (positional technique) วิธีการนี้ผู้ศึกษาใช้แบบสอบถามสัมภาษณ์ประชาชนที่เป็นกลุ่มประชากรในชุมชนที่ทำการศึกษาว่า ใครคือชนชั้นนำ ใครคือผู้ที่มีอำนาจในชุมชน โดยให้กลุ่มประชากรทั้งหมดเสนอชนชั้นนำมาจำนวนหนึ่งแล้วให้กลุ่มประชากรจัดลำดับน้ำหนักของอำนาจของแต่ละคนที่เสนอมา

คำถามที่ผู้ศึกษาได้ตั้งไว้สำหรับในการศึกษานี้คือ

“ สมมติว่า ในชุมชนที่ท่านอยู่มีโครงการพัฒนาอะไรสักอย่างหนึ่งเพื่อที่จะพัฒนาชุมชน

ชนของท่าน โดยโครงการดังกล่าวจะต้องอาศัยการตัดสินใจจากบุคคลกลุ่มหนึ่ง และบุคคลกลุ่มนี้ประชาชนทั้งหมดในชุมชนให้การยอมรับ เชื้อถือ และศรัทธาในตัวบุคคลเหล่านั้น ในความคิดเห็นของท่านมีใครบ้างที่ท่านจะเลือกขึ้นมาเป็นผู้นำกลุ่มในการตัดสินใจในโครงการดังกล่าว ขอให้ท่านเสนอมา 5 ท่าน ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นว่า ท่านจะต้องเลือกเฉพาะคนที่ท่านรู้จักสนิทคุ้นเคยมาก่อนเป็นการส่วนตัว และไม่จำเป็นว่าต้องเป็นผู้มีตำแหน่งทางการ บุคคลดังกล่าวจะเป็นใครก็ได้ ที่ท่านคิดว่า มีความสามารถ มีอำนาจในการตัดสินใจและทำให้โครงการดังกล่าวสำเร็จได้ และกรุณาจัดลำดับของความสำคัญของแต่ละท่าน โดยเรียงจากลำดับ 1-5

การศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการขั้นเดียว (one step method) เพื่อไม่เป็นการชี้นำกลุ่มประชากรและให้การแสดงความคิดเห็นโดยความเห็นเป็นอิสระ

เมื่อการเก็บข้อมูลแบบดังกล่าว ผู้ศึกษาสามารถคำนวณหาอำนาจของคะแนนลักษณะชนชั้นนำได้ โดยการคำนวณจากจำนวนที่ได้รับการระบุจากประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมารวมกัน และลำดับที่ได้รับการระบุ ตัวอย่างเช่น ชนชั้นนำคนหนึ่งได้รับการระบุว่าเป็นชนชั้นนำ 100 ครั้ง และได้รับการเรียงลำดับความสำคัญของการยอมรับให้เป็นชนชั้นนำดังนี้

$$\text{ลำดับที่ 1} = 30 \text{ ครั้ง} \quad \text{คะแนน} = 30 \times 5 = 150 \text{ คะแนน}$$

$$\text{ลำดับที่ 2} = 20 \text{ ครั้ง} \quad \text{คะแนน} = 20 \times 4 = 80 \text{ คะแนน}$$

$$\text{ลำดับที่ 3} = 15 \text{ ครั้ง} \quad \text{คะแนน} = 15 \times 3 = 45 \text{ คะแนน}$$

$$\text{ลำดับที่ 4} = 10 \text{ ครั้ง} \quad \text{คะแนน} = 10 \times 4 = 20 \text{ คะแนน}$$

$$\text{ลำดับที่ 5} = 25 \text{ ครั้ง} \quad \text{คะแนน} = 25 \times 5 = 25 \text{ คะแนน}$$

$$\text{รวมคะแนนการยอมรับเป็นชนชั้นนำ} \quad 150+80+45+20+25 = 320$$

คะแนน

เมื่อได้คะแนนรวมจากการคำนวณของชนชั้นนำแต่ละคนแล้ว ผู้ศึกษาก็จะทราบได้ว่าบุคคลใดได้รับคะแนนมากที่สุด ซึ่งหมายความว่า บุคคลนั้นย่อมมีอำนาจมากที่สุดในชุมชนด้วย ผู้ศึกษาก็สามารถทราบลักษณะโครงสร้างอำนาจชุมชนได้ทันที

นอกจากนี้ในการพิจารณาลำดับชั้นของอำนาจชนชั้นนำแต่ละคนในชุมชนทำให้

มองเห็นภาพลักษณะโครงสร้างอำนาจในชุมชนชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการจัดลำดับของคะแนนเป็นระดับสูง-ต่ำ โดยใช้ดุลยพินิจตามเหตุผล การจัดในลักษณะดังกล่าวนี้คือ โครงสร้างอำนาจชุมชนนั่นเอง และช่วงคะแนนที่กลุ่มชนชั้นนำได้รับการระบุถือเป็นตัวแปรตาม คือลักษณะของการยอมรับเป็นชนชั้นนำในชุมชนด้วย

การระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาแบบมีชื่อเสียงแบบชั้นเดียวนี้เป็นวิธีการที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง เพราะเป็นการสำรวจโครงสร้างอำนาจในระดับที่กว้าง โดยให้สมาชิกในชุมชนเป็นผู้ตัดสินและการระบุดังกล่าวสามารถคำนวณออกเป็นตัวเลขได้ชัดเจน สามารถนำเอาสถิติการวิเคราะห์มาใช้ประโยชน์กับวิธีการนี้ได้เป็นอย่างดี

ข. วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากตำแหน่ง (positional technique) วิธีการนี้ถือว่าบุคคลที่มีตำแหน่งสำคัญ ๆ ซึ่งได้แก่ ตำแหน่งทางการเมืองและตำแหน่งผู้นำศาสนาคือชนชั้นนำ เพราะถือว่าคนที่ดำรงตำแหน่งสำคัญดังกล่าวควบคุมทรัพยากรและการตัดสินใจของชุมชน

การวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการระบุตัวชนชั้นนำแบบนี้เป็นวิธีที่ 2 เพื่อเป็นการพิสูจน์เพิ่มเติมจากวิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียง เพื่อพิสูจน์ว่า ชนชั้นนำที่ได้รับคะแนนเป็นกลุ่มชนชั้นนำนั้น ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งที่สำคัญในสังคมหรือไม่ โดยผู้ศึกษากำหนดว่า

ตำแหน่งทางการเมืองและตำแหน่งผู้นำชุมชน มีความสำคัญตามลำดับและผู้ศึกษามุ่งการควบคุมการตัดสินใจและปริมาณของทรัพยากรที่สำคัญในชุมชน

ค. วิธีการระบุตัวชนชั้นนำโดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision-making – technique) วิธีการแบบนี้ถือว่าบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเข้าร่วมในกระบวนการตัดสินใจในชุมชน โดยเฉพาะบุคคลที่มีการใช้อำนาจหรืออิทธิพลของตน เพื่อให้ได้มาซึ่งเจตนาของกลุ่มตน หรือพิจารณาว่า เมื่อมีการพิจารณาปัญหาที่ต้องตัดสินใจในแต่ละเรื่องนั้นมีใครเข้าร่วมพิจารณาหรือเข้าร่วมในการตัดสินใจบ้าง

ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการนี้หลังจากใช้วิธีการที่ ก. และที่ ข. เพื่อเป็นการประกอบและยืนยันการตรวจสอบ เพื่อให้ค้นพบชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจของชุมชนถูกต้องมากยิ่งขึ้น สำหรับ ข้อมูลส่วนนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการแบบผู้สังเกตการศึกษาในการประชุมแต่ละครั้งและกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชนร่วมกับประชาชนในชุมชน และรายงานบันทึกการประชุมของชุมชน เพื่อดูความรับผิดชอบของชนชั้นนำแต่ละคนในการตัดสินใจในกิจกรรมของชุมชน

สรุปแล้วการศึกษาทั้ง 3 วิธีการดังกล่าว เป็นวิธีการของการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน การมีวิธีการศึกษาที่แตกต่างกันนั้นเป็นปัญหาขั้นพื้นฐานของความขัดแย้งของการศึกษา โครงสร้างอำนาจระหว่างสำนักชนชั้นนำ (elite school) และสำนักพหุนิยม (pluralist school) กล่าวคือ วิธีการระบุชนชั้นนำโดยการพิจารณาจากชื่อเสียง(reputational technique) และการระบุชนชั้นนำโดยพิจารณาจากตำแหน่ง (positional technique) เป็นวิธีการศึกษาโครงสร้างอำนาจของสำนักชนชั้นนำนิยม ซึ่งวิธีการศึกษาทั้งสองวิธีการดังกล่าวได้ถูกปฏิเสธจากสำนักพหุนิยม ทั้งนี้ เพราะว่าสำนักพหุนิยมนั้นเชื่อว่าโครงสร้างอำนาจของชุมชนนั้น " ต้องศึกษาพฤติกรรมที่เป็นจริงและผลที่เกิดจากกระบวนการทางการเมืองจริง ๆ จึงจะถูกต้อง " สำนักพหุนิยมจึงเสนอให้พิจารณาโครงสร้างอำนาจจากกระบวนการตัดสินใจในปัญหาชุมชนที่สำคัญ ๆ โดยดูว่าใครเข้าไปร่วมตัดสินใจในกิจกรรมของชุมชน สำนักพหุนิยมจึงเสนอวิธีระบุตัวชนชั้นนำโดยการพิจารณาจากการร่วมเข้าไปในการตัดสินใจ(decision - making - technique) เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาโครงสร้างอำนาจตามแนวสำนักของตน

อย่างไรก็ตามวิธีการศึกษาทั้ง 3 วิธีดังกล่าวมีลักษณะเด่นด้วยกันคนละด้าน ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้ ผู้ศึกษาจึงนำทั้ง 3 วิธีเป็นวิธีการ (mean) เพื่อให้มองเห็นถึงสภาพโครงสร้างอำนาจของชุมชนแอ้อัดคลองเตย ที่ถูกต้องเป็นจริงที่สุด

¹ ระดม วงษ์น้อม, " แนวความคิดเรื่องชนชั้นนำ และการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน" (งานวิจัยศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 19-20.

กลุ่มประชากรตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษา "โครงสร้างอำนาจชุมชนแออัดคลองเตย กรุงเทพมหานคร" ครั้งนี้มีขอบเขตการศึกษาในชุมชนแออัดคลองเตย เพียงจำนวน 20 ชุมชน(รายชื่อชุมชนปรากฏในภาคผนวก ค.) โดยมีการกำหนดกลุ่มประชากร แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนแรก เป็นขั้นตอนการชี้นำชนชั้นนำ เพื่อเป็นการให้ประชาชนของชุมชนกำหนดชนชั้นนำในชุมชน ผู้ศึกษาใช้แบบแผนของการสุ่มตัวอย่าง (sampling design) แบบเจาะจง (purposive sampling) เหตุผลในการเจาะจงเลือกหน่วยศึกษาดังกล่าวจะเสนอไว้ในตอนต่อไป ซึ่งเป็นการศึกษาเก็บข้อมูลจากประชากร 3 กลุ่ม กล่าวคือ

- 1.1 หัวหน้าครอบครัวของแต่ละบ้านที่อยู่ในชุมชน
- 1.2 บุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชนเป็นอย่างดี
- 1.3 บุคคลที่มีส่วนในการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนเป็นประจำ

2. ขั้นตอนที่สอง เป็นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชนชั้นนำด้วยกัน ในขั้นนี้ผู้ศึกษาใช้แบบแผนของการสุ่มตัวอย่าง (sampling design) แบบเจาะจง (purposive sampling) กล่าวคือ

- 2.1 เป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับการระบุคะแนนให้เป็นชนชั้นนำในชุมชนของกลุ่มประชากรในขั้นตอนแรก
- 2.2 บุคคลที่ดำรงตำแหน่งที่สำคัญในชุมชน
- 2.3 บุคคลที่มีส่วนในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายที่สำคัญ ๆ ของชุมชน

เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือในการศึกษา

การศึกษาเรื่อง " โครงสร้างอำนาจชุมชนแออัดคลองเตย กรุงเทพมหานคร" ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการศึกษาทั้งแบบวิจัยสำรวจ (survey research) และการศึกษาภาคสนาม (field research) ผสมผสานกันเพื่อให้ข้อมูลและข้อเท็จจริงของชุมชนให้มากที่สุด

เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และความสอดคล้องกับรูปแบบของการวิจัย ผู้ศึกษาได้สร้างเครื่องมือในการวิจัย 2 ประเภท คือ

1. ในการศึกษาเชิงสำรวจนั้นได้ใช้แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นเครื่องมือในการวิจัย โดยแบ่งขั้นตอนการสร้างเครื่องมือดังต่อไปนี้

1.1 แบบสอบถามชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถามเพื่อทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณสมบัติของประชากรกลุ่มตัวอย่าง การระบุชนชั้นนำในชุมชน แบบสอบถามชุดที่ 1 นี้ สำหรับประชากรกลุ่ม 1.1, 1.2, และ 1.3

1.2 แบบสอบถามชุดที่ 2 เป็นแบบสอบถามสำหรับบุคคลที่ถูกระบุคะแนนจากประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามชุดที่ 1 ให้มีคะแนนเป็นชนชั้นนำในชุมชน บุคคลที่ดำรงตำแหน่งที่สำคัญในชุมชน และบุคคลที่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสำคัญของชุมชน แบบสอบถามชุดที่ 2 นี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน

ส่วนแรก เป็นข้อมูลเบื้องต้น คุณสมบัติทั่ว ๆ ไป

ส่วนที่สอง เป็นการสอบถามถึงการระบุชนชั้นนำที่ชนชั้นนำเลือกผู้ร่วมทำกิจกรรมด้วย และระดับของความสัมพันธ์ของชนชั้นนำ

2. ในการศึกษาภาคสนาม (field research) ผู้ศึกษาใช้แบบที่ผู้ศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้สังเกตศึกษา (participant – as - observer) โดยเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชน โดยเฉพาะในกระบวนการตัดสินใจนโยบายหรือโครงการต่าง ๆ ที่มีผลต่อผลประโยชน์ของประชาชนในชุมชนโดยส่วนรวม เครื่องมือในขั้นนี้มี 2 ลักษณะ กล่าวคือ

2.1 การเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนนี้ ผู้ศึกษามีกรอบแนวความคิด "ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ" โดยพิจารณาว่ามีใครบ้างที่เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในนโยบายหรือใครมีอิทธิพลต่อการจัดทำหรือดำเนินโครงการที่สำคัญ ๆ ตามแนวความคิด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งสังเกตว่าใครมีอำนาจหรือมีอิทธิพลในกระบวนการตัดสินใจของชุมชน

2.2 การรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสาร รายงานการประชุม ชื่อบันทึกต่าง ๆ ที่มีการบันทึกเอาไว้ในชุมชน ข้อมูลส่วนนี้จะแสดงถึงบทบาทของแต่ละบุคคลที่มีอยู่ในชุมชน โดยเฉพาะบุคคลที่มีตำแหน่งสำคัญของชุมชน ข้อมูลส่วนนี้ได้มาจากรายงานการประชุมของชุมชน

การตรวจสอบคุณภาพแบบสอบถาม

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นการใช้วิธีการศึกษาเชิงสำรวจ (survey research) โดยการใช้แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามประเภทเชิงสำรวจ ดังนั้นการตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถามจึงเป็นเพียงการตรวจสอบเชิงเนื้อหา (content analysis) ดังนั้นเมื่อสร้างแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกรวิจัยเกี่ยวกับชุมชน ตรวจสอบความสมบูรณ์

เมื่อผ่านการตรวจสอบคุณภาพแล้ว ผู้ศึกษาได้นำไปทดสอบที่ชุมชนคลองเตย ล็อค 7 จำนวน 20 คน ปรากฏว่าแบบสอบถามไม่มีปัญหาแต่อย่างใด

ระเบียบวิธีการคัดเลือกชุมชนศึกษา

ในการศึกษา" โครงสร้างอำนาจชุมชนแออัดคลองเตย กรุงเทพมหานคร" มีขอบเขตการศึกษาในระดับชุมชน และมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเป็นการศึกษาโครงสร้างของอำนาจในแต่ละชุมชน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

จากการกำหนดรูปแบบการศึกษา (research design) ในการศึกษาครั้งนี้มีการกำหนดรูปแบบออกเป็น 2 แบบ คือ การวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) และ การศึกษาภาคสนาม (field research) เพื่อความเหมาะสมกับการศึกษาและลักษณะของชุมชนที่ทำการศึกษา

เนื่องจากประชากรในชุมชนคลองเตยแต่ละชุมชนนั้นแบ่งเป็นกลุ่ม มีผู้นำของแต่ละกลุ่ม ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในชุมชน จะมาจากต่างถิ่น โดยเข้ามาอยู่เป็นการชั่วคราว ไม่ได้อยู่เป็นการถาวร แต่มีบางส่วนที่อยู่อย่างถาวร การเก็บข้อมูลจะต้องพิจารณาดูว่าประชากรที่จะเก็บข้อมูลนั้นเป็นคนในพื้นที่ดั้งเดิมหรือไม่ หากเป็นประชากรที่เพิ่ง

เข้ามาไม่นานก็จะไม่พิจารณา ฉะนั้นการใช้แบบสอบถามต้องคำนึงถึงประชากรที่เป็นหมาย เมื่อได้ประชากรตามเป้าหมายแล้วจึงจะใช้วิธีการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม ขั้นตอนในการเข้าหาประชากรเพื่อใช้เป็นเป้าหมายในการศึกษาเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม มีดังนี้

1. วิธีการสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนและรวบรวมข้อมูลตามแบบการศึกษาภาคสนาม

จากการที่ผู้ศึกษาได้เคยรับราชการอยู่ในพื้นที่คลองเตย เคยเป็นวิทยากรอบรมสมาชิกอาสาสมัครตำรวจบ้าน จึงสามารถที่จะที่จะเข้าถึงประชากรได้เป็นอย่างดี จึงไม่มีปัญหาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. ขั้นตอนในการเข้าไปเก็บข้อมูลคือ

ขั้นตอนแรก ผู้ศึกษาจะเข้าไปติดต่อกับคณะกรรมการชุมชนที่มีความสนิทคุ้นเคย จากนั้นก็จะอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของการที่จะเก็บข้อมูล บุคคลที่จะใช้ตอบแบบสอบถาม วิธีตอบแบบสอบถาม วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสังเค้น

ขั้นตอนที่สอง เมื่อคณะกรรมการชุมชนที่ผู้ศึกษาได้ติดต่อเข้าใจขั้นตอนแล้ว ได้มอบแบบสอบถามให้เพื่อแจกให้กับประชากรเป้าหมาย ใช้เวลา 1 สัปดาห์

ขั้นตอนที่สาม เป็นขั้นตอนของการรวบรวมข้อมูล การเข้าไปสัมภาษณ์ ตัวผู้นำและผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจในพื้นที่ เจ้าหน้าที่ของเขตซึ่งได้แก่ พัฒนาการชุมชน เป็นต้น และจากนั้น ทำการรวบรวมเอกสารต่าง ๆ ที่ระบุในส่วนที่เป็นบทบาทของกลุ่มผู้นำชุมชน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลของการศึกษาเชิงสำรวจ

ขั้นตอนวิธีการรวบรวมข้อมูลมีดังนี้คือ

ขั้นตอนที่หนึ่ง ได้ทำความเข้าใจกับผู้ถูกสัมภาษณ์ด้วยการเข้าไปชี้แจงถึงลักษณะของแบบสัมภาษณ์ เนื้อหา วัตถุประสงค์ รวมถึงเทคนิคในการรวบรวมข้อมูลเพื่อความถูกต้อง โดยผู้ศึกษาเองนั้นได้เข้าไปดำเนินการด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่สอง การดำเนินการสัมภาษณ์นั้นทำด้วยการส่งแบบสอบถามชุดที่ 1 ซึ่งเป็นแบบสอบถามในการระบุตัวผู้นำชุมชนให้กับกลุ่มประชากรตัวอย่าง คือ หัวหน้าครอบครัวของแต่ละบ้าน บุคคลที่รู้ถึงความเป็นอยู่ของชุมชนและบุคคลที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน

ขั้นตอนที่สาม การคำนวณคะแนนการระบุชนชั้นนำของประชากรกลุ่มตัวอย่างจากขั้นตอนที่สอง เพื่อหาตัวชนชั้นนำของชุมชนที่ทำการศึกษา โดยการคำนวณคะแนนตามหลักการวิธีการศึกษาโครงสร้างอำนาจชุมชน แบบขั้นเดียว (ดูวิธีการคำนวณคะแนนจากการระบุชนชั้นนำโดยพิจารณาจากชื่อเสียง) เมื่อได้ผลรวมของคะแนนออกมาก็จัดลำดับสูงไปหาต่ำ แล้วจัดกลุ่มเอาเฉพาะบุคคลที่ถูกเสนอเป็นชนชั้นนำที่มีคะแนนอยู่ในเกณฑ์การพิจารณาแล้ว ถือเป็นชนชั้นนำของชุมชนเท่านั้น ซึ่งได้กำหนดไว้ 5 ลำดับ

ขั้นตอนที่สี่ ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มชนชั้นนำของชุมชน ซึ่งได้จากขั้นตอนที่สองตามจำนวนคนที่กำหนดไว้คือ 5 คน ด้วยการตอบแบบสอบถามชุดที่ 2

ขั้นตอนที่ห้า จัดแยกประเภทของแบบสอบถามออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มประชาชนทั่วไป และกลุ่มที่เป็นชนชั้นนำของชุมชน ออกเป็นรายชุมชน

ขั้นตอนที่ห้า ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสัมภาษณ์แต่ละฉบับ เมื่อตรวจสอบความสมบูรณ์แล้ว รวบรวมข้อมูลที่ได้เพื่อนำไปดำเนินการตามขั้นตอนต่อไป

การเตรียมวิเคราะห์ข้อมูล

แบ่งการดำเนินการกับข้อมูลที่ได้รับดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง แยกประเภทของแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 1) แบบสัมภาษณ์กลุ่มที่ 1 ของประชาชนทั่วไป
- 2) แบบสัมภาษณ์กลุ่มที่ 2 ของชนชั้นนำ

ขั้นตอนที่สอง มีการตรวจและลงรหัสในแบบสอบถามแต่ละฉบับตามคู่มือลงรหัสที่เตรียมไว้และลงรหัสในกระดาษเตรียมข้อมูล

ขั้นตอนที่สาม เตรียมข้อมูลตัวเลขเพื่อทำการวิเคราะห์หาค่าสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้ศึกษาได้แบ่งลักษณะของการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (quantitative analysis) สำหรับการวิเคราะห์เชิงปริมาณ การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ มีดังนี้

- 1.1 การนำเสนอข้อมูลพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ของกลุ่ม

ประชากรตัวอย่างใช้สถิติร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ยมัธยฐานเลขคณิต (mean)

1.2 การวิเคราะห์ความแตกต่างของชนชั้นนำกับประชาชนทั่วไปทางด้าน การดำรงตำแหน่งทางสังคม การเคยดำรงตำแหน่งทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา อายุ การเป็นสมาชิกองค์การ ประสบการณ์ติดต่อกับชุมชนภายนอก การเป็นเครือข่ายของชนชั้นนำเก่า ระยะเวลาในการอยู่อาศัยในชุมชน ใช้สถิติร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ยมัธยฐานเลขคณิต (mean)

1.3 เนื่องจากทดสอบขั้นตอนโดยการใช้อัตรา (percentage) ระหว่างคุณสมบัติ (ตัวแปรอิสระ) แต่ละตัวกับบุคคลชนชั้นนำ (ตัวแปรตาม) และการทดสอบความแตกต่างในคุณสมบัติต่าง ๆ (ตัวแปรอิสระ) ระหว่างประชาชนธรรมดา กับบุคคลชนชั้นนำ นั้นเป็นการวิเคราะห์ขั้นต้นที่ยังไม่มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอื่น ๆ ที่อาจจะมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ได้

1.4 ระดับของความสำคัญทางสถิติ เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างของชนชั้นนำกับประชากรทั่วไปทางด้าน การดำรงตำแหน่งทางสังคม ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง ฐานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา การเป็นสมาชิกองค์การ การเคยผ่านการอบรมในโครงการต่าง ๆ การติดต่อกับชุมชนภายนอก การเป็นเครือข่ายกับชนชั้นนำเก่า ระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน

2. การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (qualitative analysis)

การวิเคราะห์วิธีนี้เป็นการรวบรวมเอาข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงสำรวจ การศึกษาภาคสนาม นำเอามาวิเคราะห์ส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจของชนชั้นนำของแต่ละชุมชนภายในขอบเขตของกรอบแนวคิดโครงข่ายทางสังคม (social network) และแนวความคิดการแลกเปลี่ยน (exchange theory) ผสมผสานเข้าด้วยกัน และนอกจากนี้ได้นำวิธีทางสังคมมิติ (sociometric) มาแสดงเส้นโยงใยของความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำแต่ละคนด้วยการวิเคราะห์ในส่วนนี้เป็นการพรรณนาความตามข้อมูลและความเป็นจริงที่ได้จากการสังเกตภาคสนามในแต่ละชุมชน

การนิยามตัวแปรและการวัดตัวแปรที่นำมาใช้ในการศึกษา

1. ตัวแปรอิสระ

ตารางที่ 1 แสดงความหมายของตัวแปรอิสระ

ลำดับ	ลักษณะของตัวแปร	ความหมาย
1	เพศ	เพศชายและเพศหญิง
2	อายุ	อายุจริงของบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์เป็นปี
3	สถานที่เกิด	สถานที่เกิดแบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ 1. ในชุมชนคลองเตย 2. ภายในกรุงเทพมหานคร และ 3. ภาคต่าง ๆ
4	ระยะเวลาการอยู่ในชุมชน	การที่ผู้ให้สัมภาษณ์อาศัยอยู่ในชุมชนนับเป็นปี
5	อาชีพ	เป็นหน้าที่ที่ทำงานหลักของผู้ให้สัมภาษณ์
6	การศึกษา	การศึกษาของผู้ให้สัมภาษณ์โดยกำหนดให้เป็นสายสามัญได้แก่การศึกษาภาคบังคับ มัธยมศึกษา อุดมศึกษา ตลอดจนสายอาชีพ
7	การดำรงตำแหน่งทางการ	เป็นตำแหน่งที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ
8	การดำรงตำแหน่งในชุมชน	เป็นตำแหน่งที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนให้ทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการทำกิจกรรมต่าง ๆ
9	การเป็นเครือญาติของชนชั้น นำเก่า	หมายถึงผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนนั้น ๆ เป็นเครือญาติกับผู้นำชุมชนเก่าในอดีตมาก่อน

2. ตัวแปรตาม

จากการที่ผู้ศึกษาได้กำหนดตัวแปรอิสระแล้ว ผลที่ได้ตามมาคือค่าของตัวแปรตาม ในที่นี้คือการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้นำในชุมชน การดำรงตำแหน่งของผู้นำในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและประชาชนในชุมชน